

A könyvtárügy középtávú kutatási terve (1976-1980)

Az OKDT - a Kulturális Minisztérium felkérésére - megbizta a Kutatáspolitikai Szakbizottságot, hogy dolgozza ki az V. ötéves terv könyvtári kutatási programját. A bizottság ezt a munkát - külső szakértők bevonásával - elvégezte. Ennek eredményeként született meg egyrészt a kutatások fejlesztésére vonatkozó javaslat, másrészt a tervidőszak országos kutatási programja. Tekintettel arra, hogy ezek a dokumentumok évekre befolyásolják a könyvtári munka eme fontos ágát, mindkettőt teljes terjedelemben közöljük. (Szerk.)

A KÖNYVTÁRI KUTATÁSOK FEJLESZTÉSE

Könyvtárügyünk az utóbbi években minőségi változáson megy keresztül: az általános művelődés iránti igények skálájának sokrétű bővülésével, a szakirodalmi információk mennyiségi növekedésével egyidejűleg a könyvtári-információs technológia forradalmi változása tapasztalható. Fokozódó igényeket támaszt a társadalom is: a közművelődéspolitikai párthatározat a nevelési és a tájékoztatási funkciók erőteljesebb kibontakoztatására kötelezi a könyvtárakat. E követelményeknek a könyvtárak csak akkor felelhetnek meg, ha megfelelő tudományos felkészültség, saját kutatásokon alapuló tudományos eredmények birtokában maguk is kiveszik részüket állományuk információtartalmának feltárásából, társadalmi környezetük igényeinek vizsgálatából, a könyvtári munkafolyamatok technológiai korszerűsítéséből.

Az a fejlődés, amely a legutóbbi években a kutatásszervezés, az akadémiai testületekkel való szorosabb együttműködés és a nemzetközi együttműködésbe való bekapcsolódás területén megnyilvánult, megkönnyíti a könyvtárakban folyó kutatások továbbfejlesztését.

Alapelvek

A könyvtári kutatások színvonalának emelése és szervezettségének a fokozása érdekében a következő alapelveket kell érvényesíteni.

1. A tudományos és szakkönyvtárak, valamint a vezető közművelődési könyvtárak a kutatás igényeinek megfelelően gyarapított és szervezett állománnyal és az erre épített információs apparátussal állnak a tudományos kutatás rendelkezésére. A könyvtár tudományos segédüzem funkcióját eredményesen csak akkor töltheti be, ha szakképzett könyvtárosokon kívül szaktudományi felkészültségű munkatársakkal is rendelkezik.

2. Ugyancsak tudományos alapokon kell nyugodnia a lakosság legszélesebb körei számára könyvtári szolgáltatásokat nyújtó közművelődési könyvtári ellátási rendszereknek mind állományuk kialakítása, mind pedig pedagógiai-információs funkcióik betöltése érdekében. Ezért a közművelődési könyvtárakban is kettős (könyvtári és szaktudományi) felkészültségű könyvtárosokra van szükség, akik amellet, hogy a napi gyakorlatban alkalmazzák a képzésük során nyert tudományos ismereteket, képesek a gyakorlat fejlesztéséhez szükséges kutatómunkára, elméleti általánosításra is.

A kettős felkészültségű könyvtári apparátus munkatársainak tudományos funkciója kettős:

- alapfeladatuk, hogy elősegítsék a könyvtárhoz forduló kutatók igényeinek tudományos színvonalon történő kielégítését, a könyvtári állomány és szolgáltatások tudományos megalapozását,
- emellett az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel rendelkező könyvtárak mellékhivatású kutatóhelyként saját maguk is végeznek kutatási-fejlesztési tevékenységet.

3. A könyvtári kutatások jellegük szerint két irányban bontakozhatnak ki:
a) az intézményi és könyvtárügyi feladatok tudományos megalapozása (könyvtártani kutatások)

b) bekapcsolódás a főhivatású és felsőoktatási kutatóhelyeken végzett kutatásokba (szakterületi kutatások).

4. Az utóbbi - szakterületi - kutatások jelentőségét emeli ki az a körülmény, hogy a könyvtár csak akkor képes a kutatókat megfelelő színvonalon kiszolgálni, ha olyan munkatársaira bizza ezt a feladatot, akik maguk is aktív részesei a tudományos kutatásnak, alkalmas partnerei a könyvtárhoz forduló kutatóknak.

5. A kellő színvonalon végzett könyvtártani kutatás tudományos módszereket alkalmaz és új elméleti eredményeket, valamint a gyakorlatban alkalmazható eljárásokat hoz létre. Ezért - bár a könyvtártan nem tekinthető önálló diszciplínának - művelése tudományos tevékenységnek minősíthető. (A könyvtártan terminust összefoglaló értelemben, a könyvtári gyakorlatra és elméletre - beleértve a történeti aspektust is, - vonatkozó rendszerezett ismeretekre alkalmazzuk.)

6. A könyvtári munka jelenlegi gyakorlatában - főképpen a könyvtártani kutatásoknál - külön kell választani a tudományos felkészültséget igénylő tevékenységet a valódi - új értéket teremtő - tudományos tevékenységtől.

7. Ki kell alakítani a könyvtártani kutatás korszerű, az akadémiai tudománypolitikai orientálás lehetőseégeit biztosító rendszerét, rendezni kell a könyvtártudományi kutatással összefüggő problémákat (irányítás, tudományos káderutánpótlás, könyvkiadás stb.).

A KUTATÓMUNKA BEÉPÍTÉSE A KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGÉBE

Mind a könyvtártani, mind a szaktudományi kutatómunka a könyvtárak munkatervének és egyes munkaköreinek szerves része. A könyvtárak szervezeti-működési szabályzatában elkülönítve fel kell tüntetni azokat a munkaköröket, amelyek tudományos felkészültséget és azokat, amelyek kutatómunkára való alkalmasságot kívánnak meg.

A kutatási tevékenységet a könyvtár munkatervébe illesztve kell végezni. A könyvtárigazgató felelőssége

- a kutatási téma kiválasztása, ill. jóváhagyása,
- a kutató személyének kiválasztása,
- a kutató és a megfelelő központi koordináló szerv (akadémiai bizottság, ELTE, OSzK, KMK) közötti kapcsolatok létrehozása,
- a kutatáshoz szükséges tárgyi feltételek megteremtése (kutatóidő, szakirodalom biztosítása, esetleges utazási költségek fedezése stb.),
- a kutatási eredmények elbíráltatása (intézményi tudományos tanács elé terjesztése, a koordináló, témafelelős szervek szakvéleménye, tudományos tekintélyű lektor bírálata stb.)
- a kutatómunkákra nyújtott kedvezmények (elsősorban munkaidőkedvezmény) rendeltetésszerű kihasználásának ellenőrzése.

A könyvtárak működésének általános értékelésénél - elsősorban az országos szakkönyvtárak, egyetemi könyvtárak, valamint a megyei közművelődési könyvtárak esetében, - a könyvtár egészének tudományos teljesítményét, a kutatómunka kibontakoztatására, a tudományos káderutánpótlás biztosítására tett intézkedések eredményességét is figyelembe kell venni. A felügyeleti vizsgálatok során, valamint a szakfelügyeleti munkában a könyvtárak tudományos tevékenységét is elemezni és értékelni kell.

Biztosítani kell, hogy a könyvtári kutatások fejlődésének mértékében, fokozatosan mind több - a szükséges feltételekkel rendelkező és a követelményeket megütő, - könyvtár váljon az országos kutatásnyilvántartási és beszámoltatási rendszer által számontartott ún. "mellékhivatású kutatóhelyé"

A KUTATÁSOK ORIENTÁLÁSA ÉS IRÁNYÍTÁSA

A különböző akadémiai testületekkel való együttműködés terén a legutóbbi években elért eredmények lehetővé teszik a korábban kialakult irányítási elképzelések továbbfejlesztését. Ennek megfelelően lehetővé válik, hogy a könyvtártani kutatások tudományos orientálását az alábbi akadémiai, ill. közös akadémiai-minisztériumi testületek végezzék.

Az MTA-KM közös Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottsága illetékes a könyv- és könyvtörténet, írás- és nyomdatörténet, kiadástörténet, a tudományos színvonalu retrospektív bibliográfiák tekintetében;

az MTA Művelődéskutatási Bizottsága illetékes

a művelődésszociológia és -pszichológia kérdéseiben, különösen a könyv- és könyvtárszociológia, az irodalomszociológia tekintetében;

az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságának Informatikai és Matematikai Nyelvészeti Munkacsoportja illetékes

az informatika általános elméleti problémái, valamint a számítástechnika és a kommunikáció nyelvészeti vonatkozású problémaköreiben.

A bizottságok (munkacsoport) funkciói:

- ajánlások kidolgozása hosszabb (legalább középtávu) kutatási tervekre, nagyobb kutatási vállalkozásokra;
- a különböző szerveknél és szervezeteknél folyó kutatások koordinálásának előmozdítása;
- kutatási programok véleményezése;
- befejezett kutatások eredményeinek minősítése.

A könyvtártani kutatások országos bázisszervei a következők:

a) Az Országos Széchényi Könyvtár az alábbi munkaterületeken:

- a KGST együttműködésből, valamint egyéb nemzetközi vállalkozásokból és a népgazdasági információs rendszer kialakulásából adódó feladatok tekintetében;
- a hungarika-kutatás vonatkozásában;
- a hazai dokumentumtermés bibliográfiai számbavétele tekintetében;
- egyéb, központi szolgáltatás-jellegű feladatok ellátása tekintetében.

b) A Könyvtártudományi és Módszertani Központ az alábbi munkaterületeken:

- a hatáskörébe utalt, a könyvtárügy egészét érintő döntések, jogszabályok, irányelvek stb. kutatásokkal való előkészítése;
- kutatásszervezés (szervezeti és működési szabályzatában megállapított és munkatervében szereplő területeken);
- a kutatómunkát folytató könyvtárak, a könyvtártani és szaktudományos kutatásokat végző munkatársaik, valamint a kutatott témák regisztrálása;
- a könyvtártani és informatikai kutatás szakirodalmi információellátása;
- adatszolgáltatás a hazai és nemzetközi kutatásnyilvántartási vállalkozásoknak;
- az OKDT Kutatáspolitikai Szakbizottsága titkársági teendőinek ellátása.

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tevékenységi körébe tartozik, hogy

- javaslatot tegyen a középtávu kutatási tervre;
- éves (központi) kiadványtervre tegyen javaslatot;
- véleményezze a könyvtárügyi könyv- és folyóiratkiadási tevékenységet;
- véleményezze az országos kutatási bázisszervek, a fontosabb könyvtári kutatóműhelyek működését;
- országos tudományos pályázatokra tegyen javaslatot.

A Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya

- jóváhagyja a középtávu kutatási tervet, valamint a központi kiadványtervet;
- gondoskodik a kutatásbeszámoltatás rendszerének kidolgozásáról és működéséről;
- központi eszközeivel finanszírozza a kutatásokat;
- országos szakfelügyeleti és általános felügyeleti tevékenysége keretében ellenőrzi a könyvtárak tudományos tevékenységének hatékonyságát;
- beszámoltatja az OSzK-t és a KMK-t kutatási bázisszervi működésének eredményeiről;
- külföldi tanulmányutakkal lehetőséget nyújt a külföldi kutatási eredmények közvetlen tanulmányozására, elősegíti a tudományos káderutánpótlást.

A könyvtártani-informatikai kutatási-fejlesztési tevékenységnek a KGST Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Rendszerében való közreműködésből és egyéb nemzetközi együttműködési vállalkozásokból (pl.: UNISIST) adódó feladatainak végrehajtását - az OMF B koordinálásával működő tárca-közi testületek munkaterveinek megfelelően, - a könyvtárügy területén a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya irányítja és koordinálja.

Ugyancsak a Könyvtárügyi Osztály irányítja közvetlenül - intézményi hálókörbe való átadásukig, - a folyamatosan jelentkező központi jelentőségű fejlesztési programoknak a kidolgozását és végrehajtását. Az intézményi hálókörbe adott, központi jelentőségű fejlesztési programok felett az osztály felügyeletet gyakorol (pl. a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépesítése).

EGYÉB TENNIVALÓK

Az OKDT szükségesnek tartja, hogy az alábbiakban felsorolt problémákra is az illetékesek fokozott figyelmet fordítsanak, illetve a kívánt intézkedéseket megtegyék.

A kutatói káder utánpótlás fokozottabb biztosítása - elsősorban a kutatómunkára alkalmas fiatal könyvtárosok kinevelése - érdekében a képző intézmények, könyvtárak, országos bázisintézmények és társasági szervezettek szoros együttműködésére van szükség.

a) A könyvtárigazgatók személyzeti, káderfejlesztési munkájuk keretében segítsék elő a tudományos tevékenységre alkalmas szakemberek - elsősorban fiatalok - alkalmazását, megfelelő munkakörbe juttatását.

b) A kutató könyvtárosok képző intézménye az egyetem. A könyvtártani kutatásokra alkalmas szakemberek képzése terén elsőrendű fontosságú szerepkört betöltő ELTE Könyvtártudományi Tanszék tudományos diákkörökkel, tanszéki kutatások szervezésével és egyéb módokon kapcsolja be a tehetséges hallgatókat a központi szervezésű kutatómunkába. A tanszék a doktori disszertációk témájának kiválasztásánál vegye figyelembe a központi kutatómunkák tematikáját.

A könyvtárigazgatók munkaidő- és egyéb kedvezményekkel segítsék elő az egyetemi doktori cím megszerzését.

c) Kísérletezni kell az önkéntes posztgraduális képzés meghonosításával az ELTE Régi Magyar Irodalom Tanszékének a könyvtörténet területén indított kezdeményezésének mintájára.

d) Elő kell segíteni - elsősorban a vidéki nagykönyvtárakban - a tudományos fokozattal rendelkező könyvtárosok számának növekedését. Kívánatos, hogy a fokozatot a könyvtár és az egyes szaktudományok határterületein elhelyezkedő témákkal pályázzák meg. Ennek érdekében ki kell használni az akadémiai bizottságokkal való együttműködés, valamint a külföldi (elsősorban a szovjet) aspiránsképzésben való részvétel lehetőségeit.

e) Ki kell építeni - a felsőoktatási képző intézmények, az akadémiai bizottságok, az OSzK és a KMK közreműködésével - a kutatói továbbképzés hazai rendszerét, amelyen belül elsősorban a szellemi alkotómunka technikájának fogásait, hagyományait és etikáját, valamint az egyes témakörök metodikai problémáit kell ismertetni. Az MTA illetékes szerveivel a jelenleginél is szorosabb együttműködés kialakítására van szükség. Ennek érdekében lé-

péseket kell tenni az MTA Társadalomtudományi Főosztályánál annak érdekében, hogy az akadémiai intézetek, kutatócsoportok a tudományos tevékenységre alkalmas könyvtárosokat a lehetőség szerint vonják be a különböző szakterületeken folyó kutatómunkákba.

Felül kell vizsgálni a központi könyvtári könyvkiadás jelenlegi rendszerét és a rendelkezésre álló kiadási kapacitás ésszerű kihasználásával gondoskodni kell a hiánypótló művek (például az alapvető könyvtártani kézikönyvek sorozata) megjelentetéséről. A könyvtárügy legsürgetőbb igényeinek megfelelő kiadási tervet kell kidolgozni és az eddiginél szélesebb körből kell a szerzőgárdát mozgósítani.

A lehetőségek adta mértékben tovább kell bővíteni a nemzetközi kutatási együttműködés vállalkozásaiban való részvételünket. E célból - a KGST adta lehetőségek erőteljes kihasználásán kívül - két- és többoldalu együttműködési vállalkozások kiépítésére kell törekedni, elsősorban a szocialista országok vonatkozásában.

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI KUTATÁSI PROGRAM (1976-1980)

A középtávu kutatási program az OKDT Elnöksége megbízásából készült.

Nem tér ki a program a kutatómunkához szorosan csatlakozó olyan területekre, mint például kutatásszervezési és publikációs kérdések, az egyes feladatokban együttműködő szervek, káderproblémák, képzés, továbbképzés, tanulmányutak stb., ugyanis ezek részben központi intézkedéseket igényelnek, részben pedig az egyes feladatok végrehajtására kidolgozandó konkrét tervek kell, hogy foglalkozzanak velük.

A program csak nagy vonalakkal vázolja a kutatási feladatot. A következő lépés az, hogy a kutatási főirány témafelelősei, valamint a hálózati központok, országos szakkönyvtárak az országos kutatási terv irányainak megfelelően kidolgozzák a maguk ötéves kutatási tervét.

Kívánatos, hogy mind a központi témafelelősök, mind pedig a hálózati központok, országos szakkönyvtárak tervei két alternatívában készüljenek: az egyik változat tartalmazza az adott költségvetés, illetve a fenntartó szerv támogatása alapján elvégezhető munkákat, a másik pedig a központi támogatás mértékétől függő terv.

A témafelelősöknek, de minden kutatóhelynek is gondoskodnia kell arról, hogy az illetékes információs és közművelődési kutató és kutatásszervező szervezetekkel megfelelő koordináció és együttműködés jöjjön létre.

A program az országos érdekű kutatási feladatokra tér csak ki, de két kört különböztet meg: a központi, az MTA és a KM által közvetlenül irányított és finanszírozott kutatások körét, valamint az egyes szakterületek, hálózatok vezető könyvtáraiban folytatott kutatások körét, amelynek közvetlen irányítását és finanszírozását az érdekelt tárcák és fenntartó szervek látják el. (A KM indokolt esetben természetesen az utóbbiakat is részesítheti anyagi támogatásban.) A kutatások két köre nem alá- és fölérendeltségi viszonyban áll egymással, sokkal inkább a témák általános vagy speciális megközelítési aspektusát jelzi. Ezért rendkívül fontos, hogy a központi témafelelősök és hálózati központok, országos szakkönyvtárak kutatásszervezési tevékenysége

minden módon biztosítsa a két kör kapcsolatát. Kívánatos, hogy a hálózati-szakterületi témák kapcsolódjanak a központiakhoz, illetve a központi témákért felelős műhelyek által adott kutatási megbízások épüljenek be a hálózati-szakterületi kutatási tervekbe. Így például már a távlati kutatási terv részletes kidolgozása során a központi témafelelős vegye számításba az érdekelt intézmények tervezett munkálatait is, a hálózati központ, országos szakkönyvtár pedig keresse meg azokat a témafelelősöket, amelyek érdekeltek saját kutatási programjában.

Nyilvánvaló, hogy a központi kutatásokat határozottabb, konkrétabb fogalmazásban szerepeltetheti a program, míg a második szint vonatkozásában inkább csak kutatási témák meghatározása az érintett szervek és intézmények feladata.

I. KÖZPONTI KUTATÁSI FŐIRÁNYOK ÉS FELADATOK

A központi kutatások főirányok szerint csoportosítva szerepelnek. Valószínű, hogy a kutatási főirányok nem vesztik érvényüket a tervidőszak befejeztével, hanem hosszabb időre szólnak. Az 1980-ig elvégzendő konkrét feladatokat azonban csak a témafelelősök által készített kutatási tervek után lehet pontosan rögzíteni.

Kívánatos, sőt szükséges, hogy a hálózati központok, országos szakkönyvtárak maguk is vállaljanak a központi kutatási főirányokhoz közvetlenül kapcsolódó témákat.

A koordinációs fórumként megjelölt szervek illetékessége természetesen kiterjed a központi kutatási főirányokhoz kapcsolódó hálózati központok és országos szakkönyvtárak által végzett kutatásokra is.

Az egyes témaköröknél utalás történik a hozzájuk kapcsolódó hálózati központok és országos szakkönyvtárak által gondozott kutatási főirányokra.

1. A könyvtár és társadalmi környezete

A kutatási téma kettős megközelítést igényel: vizsgálni kell mind a könyvtár és társadalmi környezetének kapcsolatát, mind pedig a könyvtár, mint olvasmány- és információközvetítő intézmény társadalmi szerepét és működését. Ide kapcsolódva szociológiai és pszichológiai aspektusu vizsgálatok keretében kell foglalkozni a könyvtárosi pályával, valamint a könyvtárosok értékrendjével, képességeivel és személyiségével. Meg kell vizsgálni a könyvtáros és a különböző típusú könyvtárak érték-közvetítő és tájékoztató tevékenységét. Kísérleti úton kell elemezni a kisebb közösségek könyvtárhasználatát, s kifejleszteni a közösségi könyvtárhasználat különféle formáit. A differenciált használói igények kielégítésére vizsgálatokkal és kísérletekkel meg kell alapozni a nagy és közepes közművelődési könyvtárak ún. általános részlegeit a pedagógiai funkciók hatékonyabb ellátására és az ifjúsági szolgálat továbbfejlesztésére, s ezzel egyidejűleg komplex módon (állomány, kezelés, feltárás, raktározás, szolgálat) előkészíteni a szakrészlegeket.

Kutatásokat kell folytatni a közművelődési könyvtárak infrastrukturális beilleszkedése területén (kapcsolat az iskolával és egyéb művelődési intézménytípusok kialakítása, szervezeti formák és építési programok kidolgozása). A horizontális kapcsolatok kimunkálása mellett szükség van a centralizált könyvtári ellátási rendszerek vertikális modelljének elméleti és kísérleti kidolgozására is.

Témafelelős: KMK

Koordináló fórum: MTA Művelődéskutatási Bizottsága
V. ö. II. 1. főirány

2. Az olvasás folyamata

Az olvasáskutatás terén az intenzív vizsgálatok lépjenek előtérbe, azaz leíró jellegű felmérések helyett a kutatásoknak és kísérleteknek a "miért?", a "hogyan?", a "milyen eredménnyel?" kérdéseire kell választ adniok, nyomon kell követniök az olvasmányok befogadását és azok tudati hatását.

A szépirodalmi olvasmányok terén elsősorban az irodalmi izlésre vonatkozó kutatásokra van szükség, amelyek az izlés kialakulását, változását komplex módon, az általános esztétikai izléssel való összefüggésében vizsgálják. Ezzel kapcsolatosan fel kell tární egyrészt a lektür, az olcsó sikerkönyv, másrészt a kevésbé népszerű, de értékes irodalmi alkotások olvasásának indítékait, befogadásuk esélyeit és hatásukat.

Az ismeretközlő, valamint az ismeretközlés és a szépirodalom határterületén lévő művek egyre növekvő olvasottságának okait meg kell vizsgálni, tudatformáló és a gyakorlati tevékenységben megnyilvánuló hatásukat elemezni.

Tájékoztató és alapozó jellegű kutatásokat kell folytatni a gyerekek olvasóvá nevelésének-válásának folyamatára nézve. Átfogó képet kell rajzolni a gyerekek olvasási szokásairól; ennek érdekében az egész gyerektársadalomra kiterjedő felmérésre és a gyerekek olvasói viselkedését vizsgáló intenzív, komplex szociálpszichológiai, pszichológiai kutatásokra és kísérletekre van szükség.

Témafelelős: KMK

Koordináló fórum: MTA Művelődéskutatási Bizottsága
V. ö. II. 1. főirány

3. Szakirodalmi igények és szükségletek

Ki kell dolgozni a szakirodalmi információs ellátás tervezése, fejlesztése és üzemeltetése érdekében azokat a módszereket, amelyekkel egy-egy szakterületen számba lehet venni a jelen és a jövő társadalmi szükségleteit, egyéni és csoportigényeit mind a szakterület elmélete, mind pedig gyakorlata vonatkozásában.

Vizsgálatokat kell folytatni a szakirodalmi információ társadalmi szerepére, mozgására, hatására vonatkozóan.

A kívánatos kutatási irányok: az információ alaki megjelenése (információtipológia), igénybevételi statisztika, a használók - nem használók megoszlása, az információs források ismerete, a használat indítékai, a vezetők tá-

jékoztatása-tájékozódása, az információs rendszerek és használóik körének kapcsolata, az információk kiválasztása, a különféle információs formák igénybevétele, az információk hatása.

A kutatásokban alapszempontnak a társadalomtudományok információs ellátásának fejlesztését kell tekintetni; a tapasztalati anyag e területekről gyűjtendő be, a kísérleteket is a társadalomtudományi ágazatban kell végezni, s a modelleket is ezekre kell kidolgozni.

Témafelelős: Társadalomtudományi Információs Titkárság
V.0. II.1. főirány

4. Dokumentumbázis

A szakirodalmi ellátás javítása érdekében ki kell dolgozni az egyes szakterületek dokumentumbázisa kialakításának optimális módszereit, tekintettel a nemzetközi dokumentumtermésre, a hazai szükségletekre, a dokumentumok tartalmának avulására, relevanciájára és átfedésére, a regionális ellátásra.

A közművelődési könyvtárak állományépítésének tervszerűsége érdekében meg kell ismételni az 1967- és az 1972-es széleskörű vizsgálatot, valamint könyvtártípusonként és dokumentumtípusonként (esetleg olvasói kategóriánként és szakterületenként) állománygyarapítási pénzügyi modelleket kell kidolgozni. Az állomány tartalmi színvonalának emelésére megvizsgálandó az ismeretterjesztő irodalom avulási tendenciája. A nagykönyvtárak szakterészelei (ld. I.1. pontot) kialakítása érdekében szakterületenként elemzést kell folytatni tartalmi és formai szempontból a szakterészelekben elhelyezendő dokumentumgyűjteményre vonatkozóan. A kutatómunkához csatlakozik mintajegyzékek összeállítása könyvtártípusok és részelek számára.

Dokumentumtipológiai vizsgálatokat kell folytatni elsősorban a különböző dokumentumtípusok alaki jegyeinek megállapítására. Ehhez kapcsolódóan leírási szabályzatokat-szabványokat kell kidolgozni, valamint tisztázni kell a nem-hagyományos dokumentumok könyvtári kezelésével kapcsolatos kérdéseket.

Témafelelős: KMK
V.ö. II.2. főirány

5. Információtároló és visszakereső rendszerek

Fő feladat a tezaurusz-kutatások folytatása. Közvetlen cél a magyar szabványok kialakítása egy- és többnyelvű tezauruszokra. Meg kell indítani a különféle információkereső nyelvekre, az automatikus osztályozásra vonatkozó kutatásokat. Nyelvstatisztikai kutatásokkal kívánatos megalapozni az automatikus nyelvi elemzés algoritmusait a magyar nyelvre.

Kutatásokkal kell megalapozni a hazai tájékoztatási központok kooperációját a dokumentumbázis, az információfeltárás és a szolgáltatások terén, a kapcsolódásukat egyéb kommunikációs rendszerekhez. Adaptációs fejlesztési kutatásokat kell folytatni a külföldi gépesített információs szolgáltatások hazai bevezetésére, elsősorban az NTMIR-ben való intenzív közreműködés céljából.

Témafelelős: KMK; Társadalomtudományi Információs Titkárság

Koordináló fórum: MTA Informatikai és Matematikai Nyelvészeti Munkacsoportja

V.ö. II.4. főirány

6. A könyvtári és információs tevékenység gazdaságtana

A kutatás fő iránya a ráfordítások (személyi, anyagi) mértéke és a szolgáltatás mennyiségi-minőségi szintje közötti összefüggések megállapítása. Ebben a keretben foglalkozni kell optimalizált könyvtári modellek, szakmai irányelvek és normatívák, ellátási rendszerek kidolgozásával. Módszereket kell kidolgozni az egyes tájékoztatási szervezetek hatékonyságának elemzésére, a visszakereső tájékoztatási szolgáltatások kvantitatív értékelésére. Adaptációs kutatások szükségesek a könyvtári munkaszervezés, tervezés, vezetés, költségáfordítás-elemzés területén.

Témafelelős: KMK

V.ö. II.6. főirány

7. A könyvtári munka gépesítése

A Magyar Nemzeti Bibliográfiára, egyes központi szolgáltatásokra (központi katalógusok, gyarapodási jegyzékek, könyvtárközi kölcsönzés) és az OSzK minden munkafolyamatára kiterjedő integrált gépesítési program alkalmazott kutatásokkal való alátámasztása jelenti a fő feladatot. A kutatásoknak teljes összhangban kell lenniük az NTMIR keretében folyó vállalkozásokkal, ugyanakkor biztosítani kell az egyéb nemzetközi rendszerekkel való kompatibilitást is. A kutatások távolabbi célja a nagykönyvtárak számára is alkalmazható integrált könyvtárgépesítési program és modell kidolgozása, valamint a hazai könyvtári rendszer egységes alapelveken és gyakorlaton nyugvó gépesítése.

Témafelelős: OSzK

Koordináló fórum: Kulturális Minisztérium

V.ö. II.5. főirány

8. Könyvtárépítés

A különféle típusu és nagyságrendű könyvtárak tervezési problémáit analitikus módszerrel fel kell dolgozni, a különféle megoldásokat értékelni, s tervezési ajánlásokat kidolgozni. Különös figyelmet kell fordítani a közös épületben elhelyezett és a komplex intézmények építészeti kérdéseire.

Témafelelős: KMK

9. Forrásfeltárás, bibliográfia

Folytatni kell a magyarországi kódextörédek (fragmenta codicum) feltárására irányuló vállalkozást.

Meg kell indítani az országos kéziratkatalógus előkészítő munkálatait.

Fel kell dolgozni a Régi Magyarországi Nyomtatványok 1650-ig terjedő ciklusát (RMNy 2. és 3. kötete), s folytatni kell a XVIII. sz.-ra vonatkozó gyűjtőmunkát. A Petrik-féle bibliográfiában nem szereplő anyagot előzetesen közzé kell tenni.

Folytatni kell a hazai könyvtárakban található XVI. sz.-i külföldi nyomtatványok (antiqua) katalogizálását és gyűjteményként való közzétételét.

El kell készíteni a magyarországi retrospektív sajtóbibliográfiát.

Be kell fejezni a Magyar Nemzeti Bibliográfia 1921-1945-ös ciklusának kéziratát.

A RISM (Répertoire International des Sources Musicales) keretében meg kell kezdeni a zenemű kéziratok rendszeres feltárását és katalogizálását.

Témafelelős: MTA-KM Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottsága; OSzK

Koordináló fórum: MTA-KM Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottsága

V.ö. II.3. főirány

10. Kéziratfeldolgozás

A könyvtárak kéziratтары részére a kéziratok gyűjtésére, kezelésére, feltárására vonatkozó ismereteket rendszerezve fel kell dolgozni, kitérve a segédtudományokra is. Célszerű a vállalkozást a levéltári forrásfeldolgozás és anyagfeltárás problémakörével is kibővíteni.

Témafelelős: MTA-KM Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottsága

11. Helyismereti gyűjtemények

Tisztázni kell a helyismereti bibliográfia módszertani kérdéseit, a helyismereti kutatás módszereit, s össze kell állítani a helyismereti kutatás bibliográfiai apparátusát.

Témafelelős: KMK

V.ö. II.9. főirány

12. A könyvtári rendszer fejlesztése

Ki kell dolgozni a könyvtárügy rendszerelméleti modelljét, amelyben különös súlyt kell fektetni a hálózati, szakterületi és regionális alrendszerekre, a könyvtárközi kapcsolatok tartalmára és formáira, az országos és szűkebb hatókörű központi szolgáltatásokra, valamint a könyvtári rendszer egyéb elemeire.

Meg kell vizsgálni a könyvtári rendszer kapcsolatait egyéb rendszerekhez, főleg az információs, oktatási és közművelődési rendszerhez, s fel kell tárni a különféle differenciálódási és integrálódási tendenciák okait, hatását és irányát.

Kutatásokat kell folytatni és fejlesztési terveket kidolgozni a Magyar Nemzeti Bibliográfia és más központi szolgáltatások gépesítéséből adódó előnyöknek a könyvtárügy egészében való érvényesítésére.

Kívánatos, hogy a kutatási tervciklus során minden központi szolgáltatást illetően visszacsatoló jellegű vizsgálat történjék akár teljes körben, akár szurópróbaszerűen a szükséges módosítások, fejlesztések megalapozása érdekében.

Témafelelős: OSzK; KMK

V.ö. II. 7. főirány

13. Kiadástörténet. Könyvtártörténet

Meg kell indítani az 1867-1945-ös időszak kiadás- és könyvtártörténetére vonatkozó kutatásokat, a szintetikus feldolgozás igényével. Fel kell tárni az 1945 utáni könyvtártörténet fő fejlődési tendenciáit, eredményeit, hiányosságait. A kutatómunkában érvényesíteni kell a területi-regionális szempontot is, valamint kívánatos az egyes könyvtár típusok, könyvtári szervezetek, módszerek, eljárások stb. történetére is kitérni. A lehetőségekhez képest a hazai olvasástörténet megalapozását is meg kell kezdeni.

Témafelelős: ELTE Könyvtártudományi Tanszék;
OSzK

Koordináló fórum: MTA-KM Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottsága

V.ö. II. 8. főirány

14. Prognosztika

Kutatásokat kell folytatni a magyar könyvtárügy fejlődésének 2000-ig szóló prognózisának kialakítására.

Témafelelős: KMK

II. AZ ORSZÁGOS SZAKKÖNYVTÁRAK, HÁLÓZATI KÖZPONTOK KUTATÁSI FŐIRÁNYAI

A kutatási területek leírása keretjelleget, s valójában a kívánatos főirányok kijelölésére szorítkozik. Föltételezhető, hogy éppen ezért nemcsak az 1976-1980-as szakaszra lesz érvényes, hanem hosszabb időtartamra. Az egyes témák komplex jellegűek, s a kutatás aspektusán kívül tartalmaznak fejlesztési, továbbképzési, kiadói, módszertani stb. vonatkozásokat is. Másik jellemzőjük, hogy szorosan kapcsolódnak a könyvtár, a hálózat mindennapi tevékenységéhez, s alapját képezik az állománygyarapítástól kezdve a szolgáltatásokon keresztül a vezetés különféle funkcióig az igényes működésnek és fejlesztésnek. Ezért várható, hogy ugyanaz a kutatási feladat rendszer időközönként újra meg újra napirendre fog kerülni (pl. igényvizsgálat, rendszerelemzés, a dokumentumbázis alakítása stb.)

Az egyes kutatási főirányoknál utalás áll, hogy mely központi kutatási főirányokhoz, feladatokhoz kapcsolódnak.

1. Egyes könyvtárak, könyvtári rendszerek társadalmi környezetének vizsgálata; egyes szakterületek országosan, illetve regionálisan jelentkező szakirodalmi információs szükségleteinek, igényeinek feltárása.

V.ö. I. 1-2-3. főirány.

2. Egyes szakterületek dokumentumbázisának vizsgálata (világtermés, a hazai beszerzés tényleges és szükséges mértéke, a dokumentumok regionális megoszlása, a beszerzés és kivonás problémái, az állománygyarapítás optimalizálása).

V.ö. I.4. főirány

3. Állományfeltárás, bibliografizálás (egyes könyvtárak értékes állományrészeiről - antiqua, XVIII. sz.-i magyarországi nyomtatványok, hagyatékok, kéziratgyűjtemények stb. - leíró katalógusok készítése, forrásértékű dokumentumok publikálása, a kutatómunkához szükséges bibliográfiai segédletek - személyi bibliográfiák, szakbibliográfiák, bibliográfiai szintézisek - összeállítása, az egyes szakterületek irodalmába bevezető bibliográfiai kalauzok kiadása a közművelődési könyvtárak tájékoztató szolgálata és az egyetemi hallgatók számára.)

V.ö. I.9. főirány

4. Egy- és kétnyelvű szaktezauruszok kidolgozása

V.ö. I.5. főirány

5. A könyvtári és információs munka gépesítése (számítógépes adattárak adaptációja, egy-egy intézmény teljes könyvtári-információs munkafolyamata gépesítésére integrált rendszerek tervezése a hazai és külföldi gépi adathordozók felhasználásával, egy-egy részterület - gyarapítás, folyóiratnyilvántartás, kölcsönzés - gépesítésére rendszerterv kidolgozása).

V.ö. I.7. főirány

6. Költségelemzések, a ráfordítás és a haszon összefüggéseinek vizsgálata az egész intézmény vagy egy-egy részterület, illetve szolgáltatás viszonylatában.

V.ö. I.6. főirány

7. A könyvtárközi együttműködés hálózati, szakterületi, regionális vizsgálata; az információs és oktatási-művelődési intézményekkel való kapcsolat elemzése; a könyvtári ellátási rendszerek tartalmi, formai és funkcionális kérdéseinek kidolgozása.

V.ö. I.12. főirány

8. Könyvtártörténeti kutatások (a jelentős könyvtárak, hálózatok, egyes földrajzi területek könyvtárai történetének feldolgozása; a könyvtártörténet forrásértékű írásos feljegyzései, szóbeli visszaemlékezései és tárgyi emlékei gyűjtése).

V.ö. I.13. főirány

9. Helyismereti kutatások (a helyismereti dokumentumok bibliográfiai feltárása; egyes helyi vonatkozású témák tudományos feldolgozása).

V.ö. I.11. főirány

10. A könyvtár által szolgáltat szakterületeken (általános gyűjtőkörű könyvtárak esetében azokon a szakterületeken, amelyeken szakkönyvtári szolgáltatásokat fejleszt ki) szaktudományos kutatások folytatása.